

İLKÖĞRETİM 4-5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNE YÖNELİK TUTUMU

THE 4TH AND 5TH GRADES STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS SOCIAL STUDIES

Doç. Dr. Cemil ÖZTÜRK

İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Atatürk Eğitim Fakültesi Marmara Üniversitesi

Araş. Gör. Nurdan BAYSAL

İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Atatürk Eğitim Fakültesi Marmara Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okullarının dört ve beşinci sınıflarında okuyan öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının derecesini saptamaktır. Bu amaçla, 1997-1998 öğretim yılında, İstanbul'un Kadıköy, Şişli, Eminönü ve Küçükçekmece ilçelerindeki okullarda okuyan 190'ını kız, 204'ü erkek toplam 394 öğrenciyi araştırmacılar tarafından geliştirilen anket ile tutum ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen verilerden, değişkenlerin durumuna göre, t testi ve varyans analizleri sonuçları çıkarılmıştır. Araştırmanın sonucunda bu derste başarılı, öğretmenleriyle iyi iletişim kurabilen ve derste öğretmeninden daha çok faydalanan ve sınıflarında düz anlatım, kitap çalışması ve gezi-gözlem etkinlikleri hariç, öğretim etkinlikleri sık kullanılan öğrencilerin daha olumlu tutuma sahip olduğu görülmüştür.

ABSTRACT

The purpose of this study is to find out the level of 4th and 5th grades students' attitudes towards Social Studies. The sample group of the study is randomly chosen from Districts of Kadıköy, Şişli, Eminönü and Küçükçekmece elementary schools in İstanbul and consisted of total 394 elementary school students. 204 of 394 students are boys and 190 are girls.

In order to determine the level of attitudes of these students, a questionnaire was prepared and applied. Data was then analyzed by using t-test analysis and variance techniques and following results were obtained:

The students who have good relationship with their teachers have high marks, have more positive attitude towards social studies.

The students of teachers who use different methods and techniques except following the text books, observation and field trips and lecturing have more positive attitude towards social studies.

PROBLEM

Sosyal Bilgiler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de, genel anlamıyla bir vatandaşlık eğitim programı olarak kabul edilmiştir. Sosyal Bilgilerle ilgili geleneksel eğilimleri araştıran Barr, Barth ve Shermis; şimdiye kadar bu dersin, i) vatandaşlık aktarımı, ii) sosyal bilim ve iii) düşünceye dayalı araştırma şeklinde olmak üzere üç geleneksel yaklaşıma dayanarak öğretildiğini saptamıştır (Nelson, 1987). Her üç yaklaşımda da, asıl amaç, mantıklı karar verebilen, toplumsal sorunları çözebilen bireyler yetiştirmektir (Barth ve Demirtaş, 1997).

Merkezi Washington'da bulunan National Council for the Social Studies [NCSS], demokratik bir toplum için sosyal bilgiler öğretiminin, aşağıdaki dört önemli faktör göz önünde

bulundurularak yapılmasını önermiştir (NCSS, 1969):

1. Sosyal Bilgiler öğretiminin nihai amacı, arzu edilen yurttaşlıkla ilgili ve bireysel davranışlardır.
2. Bu davranışlar, insanların sahip olduğu değerler, ülküler, inançlar ve tutumlarla biçimlenmektedir.
3. Sırası ile bu özellikler, bilgi temeline dayanmalıdır.
4. Bilginin gelişmesi ve kullanımı için insanlar, gerekli bilgi ve becerilere gereksinim duyarlar.

NCSS (1969), demokratik yaşam biçiminin süreklilik ve gelişiminin bu amaçları

gerçekleştirmiş bireylerin yetiştirilmesine bağlı olduğunu da belirtmektedir.

Barth'a (1991) göre, sosyal bilgilerin amaçları arasında, demokratik bir toplumu oluşturacak etkin bireylerin, söz konusu iki becerinin yanı sıra, onları kullanmak için gerekli alt yapıyı oluşturacak şu dört hedef beceriye sahip olmaları da gerekmektedir:

- Bilgi edinebilme,
- Bilgiyi analitik olarak kullanabilme,
- Uygun tutum ve değer geliştirme,
- Bilgi ve beceriyle donanmış bir birey olarak toplumda aktif rol alabilme.

Her ülke, sosyal bilgiler öğretimi yolu ile bu evrensel hedeflere paralel olarak, bir takım ulusal hedefleri de gerçekleştirmek ister. Örneğin ABD'de, Sosyal Bilgiler dersinin dört fonksiyonundan biri, yurtseverlikle ilgili olup, programda yaşamsal bir öneme sahip bir içerikle, öğrencileri daha iyi Amerikanlar yapmaktır (Nelson, 1987).

Türkiye'de de sosyal bilgiler öğretimi, bazı eksiklik ve yanlışlıklara rağmen, yukarıdaki evrensel ve ulusal boyutlu amaç ve hedefler göz önünde bulundurularak hazırlanmaktadır. Nitekim, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan son *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*; eğitim ve öğretim yolu ile, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel, kültürel ve siyasal dünü, bugünü ve yarını ile ilgili değerlere karşı olumlu tutum geliştirmiş ve bu bağlamda, dil, tarih, kültür ve yurt bilincine sahip, demokrasi ve insan hakları konularında duyarlı / bilinçli, yurttaşlık görev, sorumluluk ve haklarını bilen, bilgi, beceri ve iyi ahlâk sahibi, doğru ve mantıklı karar alabilen ve sosyal sorunlara çözüm getirebilen vatandaşlar yetiştirmeyi öngörmektedir (MEB, 1998: a).

Böylesine önemli hedefleri gerçekleştirmesi öngörüldüğü için Sosyal Bilgiler dersi, Fen Bilgisi ile birlikte, *İlköğretim Okulu Programı*'nın mihrer derslerinden biri olarak kabul edilmiştir (MEB, 1997). Keza, bu iki dersin haftalık ders saati sayısı üç olup, bu miktar, diğer teorik derslere göre daha fazladır (MEB, 1998: b).

Ancak, her derste olduğu gibi, Sosyal Bilgiler dersinde de, belirlenen eğitimsel hedeflere ulaşılabilmesi için, birçok değişkenin olumlu nitelikleri taşıması gerekir. Bunlar arasında, yeterli ve dersine karşı olumlu tutum sahibi bir öğretmen, uygun bir öğretim iklim ve ortamı ile giriş davranışları bakımından hazır durumda olan öğrenciler sayılabilir.

Batıda yapılan araştırmalar göstermektedir ki, sosyal bilgiler öğretiminde bu değişkenler çoğu zaman istenen düzeyde değildir. Bu nedenle de, sosyal bilgiler öğretiminde beklenen başarı elde edilememektedir. Kincheloe (1991), ABD'de 1980'de tamamlanan SPAN Projesi sonunda

saptanan sosyal bilgiler öğretimine ilişkin sorunları üç grupta özetlemiştir:

1. Sosyal Bilgiler derslerinde öğrenciler eskisinden bile az öğrenmektedir. Çoğu öğrenci bu derslerden hoşlanmamakta ve onu yaşamları ile ilgili bulmamaktadır. Her sınıf düzeyindeki öğrenciler, Sosyal Bilgileri, gelecekteki gereksinimleri bakımından, diğer konulara göre daha az faydalı ve daha az önemli bulmuşlardır (Ayrıca bak: Cleaf, 1991).
2. İkinci sorun, hem öğretim yöntemleri, değerlendirme ve öğrenme yaşantılarında zenginliğin olmayışı hem de eğitimsel araştırmalara yeterli düzeyde ilgi duyulmasıdır. Sosyal bilgiler öğretmenleri, ders kitabı merkezli bir eğitimi yeğlemektedir; çünkü kitap onlara, öğrettikleri farklı kaynaklardan gelen bilgileri organize etmede yardımcı olmaktadır. Onlar, genellikle, kaynakları ve sınıf içi etkinliklerinin alanını genişletmeyi istememektedir; çünkü, onlara göre böyle bir genişleme, sınıfın yönetimini daha da zorlaştıracaktır.
3. Üçüncü sorun, müfredattır. Araştırmacılara göre, ABD'de uygulanan sosyal bilgiler programı, öğrencilerin bugünkü ve gelecekteki toplumsal dünyayı anlamalarına ve bu dünyada rol almalarını sağlamamaktadır.
4. Dördüncü sorun, bir meslek olarak sosyal bilgilerin çok kötü bir durumda olmasıdır. İlk ve orta okullarda yapılan eğitim, öğretmen ve öğrencilerin yalnız başlarına çalıştıkları izole edilmiş bir etkinliktir. Sosyal bilgiler öğretimi ve araştırmaları ile ilgilenen kişiler arasında iletişim çok azdır; öğretmenlerin bireysel gelişimleri için olanaklar sınırlıdır; ve sosyal bilgilerin eğitim sürecinde oynadığı rol konusunda kafalarda net bir düşünce yoktur.
5. Beşinci sorun, okul kültürü ile ilgilidir. Öğretmenler enerjilerinin çoğunu, öğretim süreçlerinden çok sınıf yönetimi ve kontrole harcamaktadır. Akademik etkinlikler, zihinde öğrenmeyi gerçekleştirecek bir amaca göre oluşturulmamıştır; aksine öğrenci davranışlarının kontrolü amaç olarak yeğlenmiştir.
6. Son büyük sorun, sosyal bilgilerin öneminin kamuoyu tarafından fark

edilememesidir. ABD kamuoyu, genel olarak sosyal bilgileri, İngilizce, Matematik, Ticarî dersler, alışveriş ve hatta program dışı etkinliklerden daha az yararlı bulmaktadır. Bu nedenle de, sosyal bilgiler, ABD ilkokulları programında asla önemli bir rol oynamamıştır.

Görüldüğü gibi, sosyal bilgiler öğretimi olumsuz yönde etkileyen birçok değişkenlerden biri, hemen her yaş grubundaki veya sınıf düzeyindeki öğrencinin bu derse karşı olumsuz bir tutum içerisinde olmasıdır. Gerçekten, yapılan başka araştırmalar da göstermektedir ki, öğrenciler, genellikle sosyal bilgilerin, önemli bir ders ve öncelikli çalışma alanlarından biri olduğuna inanmamaktadır. Nitekim, ABD’de yapılan araştırmalara göre; dokuz yaş grubu öğrencilerin sadece % 3’ü, bu derse favori çalışma konusu olarak belirtmiştir. Aksine, matematik, dokuz yaş grubundaki öğrencilerin yaklaşık yarısı için favoridir. Keza, İngilizce/dil sanatları, aynı yaş grubunun yaklaşık üçte birinin favorisidir. Sosyal bilgileri favori dersi olarak kabul eden öğrencilerin oranı, on üç yaş grubundakilerde % 13’e çıkmakta ve bu oran on yedi yaş grubundakilerde de aynı kalmaktadır. Öte yandan, on üç ve on yedi yaş grubunda da matematik ve İngilizce/dil sanatları yine favori dersler olarak kalmaktadır (Schug ve Beery, 1987).

Schug ve arkadaşları tarafından bir okul bölgesinde yaptıkları görüşmelerle, öğrencilerin sosyal bilgilere karşı tutumunu belirleyen faktörleri saptamaya çalışmışlardır. Buna göre, öğrenciler, İngilizce, matematik ve okuma ile ilgili etkinlikleri, gelecekte işlerine yarayacak becerilerini geliştirdiği için favori olarak görmektedir. Öğrenciler, görünüşe bakılırsa, sosyal bilgilerin kazandırdığı bilgi ve becerilerin bugün ve gelecekte vatandaş olarak üstlenecekleri roller bakımından ne denli önemli olduğunu fark etmemiştir. Bu görüşmeler, aslında, öğrencilerin, sosyal bilgileri özellikle favori veya en az favori ders olarak görme yönünde kesin bir görüşleri olmadığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan matematik ve İngilizce, öğrenciler tarafından hem favori hem de en az favori dersler olarak belirtilmiştir. Bu durum, gerçekte öğrencilerin sosyal bilgilere karşı ilgisiz olduğunu göstermektedir. Onlar, bu derse, yalnızca her yıl almaları gereken “bir şey” olarak kabul etmektedir. Bunun olası nedeni, öğrencilerin, sosyal bilgilerin temelini oluşturan amaçları anlamamaları, şu veya bu şekilde sosyal bilgiler üzerinde ciddi bir biçimde düşünmemeleridir (Schug ve Beery, 1987).

Oysa, Bloom’a göre, öğrencilerin herhangi bir derste başarılarını belirleyen temel öğeler; öğretim hizmetinin niteliği ile kendilerinin bilişsel ve duyuşsal giriş özellikleridir. Duyuşsal giriş

özellikleri, öğrencilerin herhangi bir konuya karşı ilgi ve tutumları ile kendilerine güven veya güvensizlik duyma durumlarıdır. Buna göre, öğrenciler, herhangi bir konu veya derse karşı ilgi ve olumlu tutum gösterdiklerinde daha fazla öğrenmekte ve sonuçta başarılı olmaktadır. (Erden ve Akman, 1997; Fidan, 1996; Özçelik, 1992-3).

Yapılan araştırmalar, okul öğrenmelerinde bir derse karşı ilginin bu derste öğrenmeleri beklendiği gibi olumlu yönde arttırdığını göstermektedir. Bununla beraber, bir derse karşı olumlu tutum, ilgiye göre, daha belirleyici, yani güçlü ve kararlı bir duyuşsal bağ ifade etmektedir. Buna paralel olarak, bir derse karşı olumlu tutum, bu derste öğrenme düzeyini, ilgi duymaya göre daha fazla etkilemektedir. Bir derse karşı ilgi ve olumlu tutumun; normal okul durumlarında görülen öğrenme düzeyi farklılıklarının bir ölçüsü olan *varyansın* yaklaşık dörtte birlik bir kısmına komuta ettiği tahmin edilmektedir. Daha da önemlisi, ilgi ve olumlu tutum, bilişsel giriş davranışlarında önemli eksiklikler olmaması durumunda, öğrenme düzeyini az önce sözü edilen orandan çok daha fazla etkileyebilmektedir (Özçelik, 1992-3).

Öte yandan, bilişsel giriş davranışlarındaki eksiklikler, duyuşsal giriş davranışlarının etkisini azaltmaktadır. Örneğin, öğrenciler cebirsel ifadeleri çarpanlarına ayırmayı daha önceden öğrenmemişlerse, öğrenme güdülerini ne derece yüksek olursa olsun, üçüncü veya daha yukarı dereceden denklemlerin çözüm kümelerini bulmayı öğrenememektedirler. Buna karşılık, ileri yaşlar ve sınıflarda, bilişsel giriş davranışlarında fazla bir eksiklik bulunmaması halinde, öğrenmenin, büyük ölçüde duyuşsal giriş davranışlarının kontrolüne girmesi olasıdır (Özçelik, 1992-3).

Araştırmanın Amaçları

Görüldüğü gibi, ilköğretim okullarında “mihver” derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersinin verimliliğinde –diğer derslerde olduğu gibi- bilişsel giriş davranışları kadar, duyuşsal giriş davranışları da etkili olmaktadır. Bu tür davranışların en önemlilerinden biri, konuya/derse karşı tutumdur. Bu nedenle, bu araştırmada, öğrencilerin söz konusu derse karşı tutum düzeyleri ile, bu düzeyin oluşumunda etkili olan bazı değişkenlerin araştırılması amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda da şu sorulara cevap aranmıştır:

1. İlköğretim okulu 4.5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. İlköğretim okulu 4. 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları okul öncesi eğitim

- alma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
3. İlköğretim okulu 4. 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları dersteki başarı durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
 4. İlköğretim okulu 4. 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğrenim gördükleri okulun devlet okulu veya özel okul olması durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
 5. İlköğretim okulu 4. 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları sınıflarına göre farklılaşmakta mıdır?
 6. İlköğretim okulu 4. 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğretmenlerinden yararlanma derecesine göre farklılaşmakta mıdır?
 7. İlköğretim okulu 4. 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğretmenleri ile ilişki durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
 8. İlköğretim okulu 4. 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğretmenlerin derslerde uyguladıkları yöntem, teknik ve etkinliklere göre farklılaşmakta mıdır?

Sayıtlar

Tutum ölçeğinin geçerliği için baş vurulan uzman görüşleri yeterlidir.

Örneklemdaki öğrenciler, tutum ölçeğine verdikleri cevaplarda gerçek görüşlerini yansıtmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Örnekleme yer alan 394 öğrencinin görüşleriyle,
2. Bu öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarıyla,
3. Anket ve tutum ölçeğinde bulunan sorularla sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu araştırmada, ilköğretim okulu 4-5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine karşı tutumları araştırıldığı için survey yöntemi kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreninin, İstanbul ilindeki ilköğretim okullarında öğrenim gören 4-5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, 1997-1998 öğretim yılında Kadıköy, Şişli, Eminönü ve Küçükçekmece ilçelerinde bulunan biri özel, dört ilköğretim okulunun 4-5. sınıflarında öğrenim gören 394 öğrenci meydana getirmektedir.

Ölçme Araçları

Araştırmada kullanılan değerlendirme aracı; kişisel bilgilerden oluşan yedi maddelik bir anket ile onbeş maddelik bir tutum ölçeğinden oluşmaktadır. Tutum ölçeğinin geliştirilmesinde, ilgili literatürden ve uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Ölçek, tüm örnekleme uygulanmadan önce 40 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanarak, anlaşılabilirlik yönünden test edilmiştir. Ölçeğin alfa iç tutarlılık katsayısı .7179 olarak hesaplanmıştır.

Tutum ölçeği likert tipi beş derecelidir. Sorular "her zaman" (5), "çoğunlukla" (4), "bazen" (3), "nadiren" (2), "hiç bir zaman" (1) seçeneklerini içermekte olup, seçenekler olumludan olumsuz doğru puanlanmıştır.

Analizler

Anket ve ölçeğin uygulanmasından sonra, elde edilen veriler, SPSS programı kullanılarak bilgisayar ortamında istatistiksel işleme tabi tutulmuş; bu bağlamda, verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmış, değişkenlerin durumuna göre, t testi ve varyans analizleri yapılmıştır. Bu işlemlerin sonunda elde edilen bulgular anlaşılabilirliği sağlamak amacıyla oluşturulan tablolarla birlikte yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumun Cinsiyet, Okul Öncesi Eğitim Alma, Sınıf ve Okul Statüsüne Göre Farklılaşma Durumu

	n	x	ss	sd	t	p
Kız	190	56.83	11.354	392	-1.00	-
Erkek	204	57.91	10.056			
O. Ö. E. Alan	145	53.99	11.111	391	-4.95	.05
O. Ö. E. Alm.	248	59.37	9.974			

4. Sınıf	224	59.89	10.497	392	5.49	.01
5. Sınıf	170	54.11	10.095			
Özel Okul	99	50.66	11.790	392	-7.76	.01
Devlet Okulu	295	59.65	9.293			

Tablo 1’de görüldüğü gibi, ilkokul 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları arasında, cinsiyet değişkenine bağlı olarak, manidar bir farklılık bulunmamaktadır. Buna karşılık, okul öncesi eğitim alanlarla almayanların tutumları arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır. Almayanların aritmetik tutum puanı ortalaması, alanlara göre daha yüksektir. Daha da önemlisi, dördüncü sınıf öğrencileriyle beşinci sınıf öğrencileri, devlet okullarında okuyanlarla özel okullarda okuyanlar arasında .01 düzeyinde anlamlı bir fark saptanmıştır. Bunlara ilişkin istatistiksel bulgularda, birincilerin aritmetik tutum ortalamasının, birincilerde daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırma verilerine göre, okul öncesi eğitim alanlar aynı zamanda özel okula da devam etmektedir. Bu gruptaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumları, okul öncesi eğitim almadan devlet okullarında okuyan çocuklarınkine göre daha düşüktür. Dördüncü sınıftaki aritmetik tutum puanı ortalamasının beşinci sınıfta düşmesinin nedeni, bu sınıfta öğrencilerin daha çok transfer ve somutlaştırma olanağı bulabildikleri konuların yerini yoğun tarih bilgilerinden oluşan soyut konuların alması olabilir.

Tablo 2.1. : Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumun Bu Dersteki Başarıya Göre Farklılaşma Durumu

	sd	K.T.	K.O.	F	P
G. arası	4	1276.0432	319.0108	.0248	.05
G. içi	387	43729.0180	112.9949		
Toplam	391	45005.0612			

Tablo 2.2. : Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumun Bu Dersteki Başarıya Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmalar

Cevaplar	n	x	ss
Zayıf	11	55.18	9.5375

Geçer	41	59.95	9.3540
Orta	88	55.90	9.7096
İyi	114	59.48	10.1303
Pekiyi	138	56.02	11.9369

Tablo 2.1.’de görüldüğü gibi, öğrencilerin, ölçeğin uygulandığı 1997-1998 öğretim yılının birinci yarı yılı sonundaki Sosyal Bilgiler dersi başarı dereceleri ile bu derse karşı tutumları arasında, .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelendiğinde en yüksek tutum puanına, başarı düzeyleri “geçer” olanların sahip olduğu, fakat onun hemen ardından “iyi” olanların geldiği görülmektedir. Gruplar arasında yapılan ikili karşılaştırmalarda ise, anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 3.1. : Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumun Öğretmenden Yararlanma Derecesine Göre Farklılaşma Durumu İle İlgili Varyans Analizi Sonuçları

	sd	K.T.	K.O.	F	P
G. arası	4	4647.4866	1161.8717	.000	.01
G. içi	384	39996.4414	104.1574		
Toplam	388	44643.9280			

Tablo 3.2. : Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumun Öğretmenden Yararlanma Derecesine Göre Farklılaşma Durumu İle İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmalar

Cevaplar	n	x	ss
Çok fazla	242	60.00	9.7776
Oldukça	112	53.50	9.8776
Biraz	29	52.48	13.7908
Çok az	5	46.40	14.1527
Hiç	1	56.00	

Tablo 3.3. : Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumun Öğretmenden Yararlanma Derecesine Göre Farklılaşma Durumu ile İlgili “t” Testi Karşılaştırmaları

	Çok fazla	Oldukça	Biraz	Çok az	Hiç
Çok fazla	x=60.00	.05	.05		
Oldukça		x=53.50			
Biraz			x=52.48		

Çok az				x=46.4 0	
Hiç					x=56.0 0

Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi, öğrencilerin öğretmenlerinden yararlanma dereceleri ile Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumları arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine göre, en yüksek tutum puanı, öğretmenlerinden en çok yararlandığını belirtenlerinkidir, en düşük puan ise, en az yararlandığını belirtenlerinkidir (Tablo: 3.2.). İkili karşılaştırmaların sonuçlarına göre de, "çok fazla" yararlandığını belirtenlerin tutum puanları ile "oldukça" ve "biraz" yararlandığını belirtenlerin tutum puanları .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermektedir (Tablo: 3.3)

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumların Öğretmenle İlişki Durumuna Göre Farklılaşması ile İlgili Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Değişkenler	n	x	ss
Çok iyi	265	58.2000	10.2813
Oldukça iyi	89	55.6067	12.0686
Biraz iyi	30	54.4667	9.9125
Çok az iyi	6	56.3333	6.7429
Hiç iyi değil	-	-	-

Burada yer darlığı nedeniyle tablosu verilemeyen istatistiksel verilere göre, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumları ile, öğretmenleriyle olan ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bununla birlikte, en yüksek tutum puanına sahip öğrenciler, öğretmeni ile "çok iyi" ilişkiler içinde olan öğrencilerdir.

Tablo 5. : Öğrenci Tutumlarının Öğretmen Tarafından Uygulanan Yöntem, Teknik ve Etkinliklere Göre Farklılaşması

Yöntem, teknik, etkinlik	Uyulama Sıklığı															Farklılaşma Durumu	
	Her zaman			Çoğunlukla			Ara sıra			Çok az			Hiç				
	n	x	ss	n	x	ss	n	x	ss	n	x	ss	n	x	ss	F	P
Küme çalışm.	63	57.7 6	8.99	75	59.3 1	11.1 4	128	59.9 5	9.70	31	52.0 3	10.4 9	83	53.3 1	11.6 3	.000 0	.01
Gezi - gözlem	18	56.7 2	8.33	58	56.9 5	10.0 6	143	56.4 6	9.88	91	58.2 8	11.2 8	66	58.1 8	12.7 3	.702 8	-
Düz anlatım	270	56.7 5	10.8 7	82	59.1 6	9.27	27	57.4 8	13.8 3	8	61.0 0	8.68	-	-	-	.253 9	-
Soru - cevap	146	59.0 7	10.6 2	123	57.8 3	10.4 0	79	55.0 0	10.1 3	27	55.4 8	11.4 6	8	50.8 8	14.8 0	.020 4	.05
Tartışma	62	58.4 0	10.2 2	83	56.4 5	8.88	152	57.8 8	11.5 0	66	57.8 3	9.90	18	49.6 1	14.1 4	.026 0	.05
Oyun	43	57.6 7	11.5 3	58	60.1 0	9.79	133	59.5 1	10.0 1	84	55.1 0	10.0 7	58	52.2 6	11.5 2	.000 0	.01
Kitap çalışm.	155	57.1 3	10.7 0	111	58.3 5	9.26	69	57.5 5	12.9 3	41	55.4 6	10.4 4	2	45 6	25.4 6	.298 0	-
Deney	65	61.4 6	8.83	71	60.7 0	8.78	94	59.7 7	8.52	54	56.8 5	11.8 7	96	50.3 6	10.8 9	.000 0	.01
Maket, model vb. kullanma	35	60.3 7	9.68	46	61.1 3	9.43	77	60.4 8	11.1 1	76	56.2 5	10.5 3	147	54.4 6	10.4 3	.000 0	.01

Tablo 5. incelendiğinde görüldüğü gibi, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ile, öğrencilerin bu derste *küme çalışması* yapma sıklıkları arasında, .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır. Aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelendiğinde, en yüksek tutum puanını bu yöntemin “ara sıra” uygulandığı sınıflardaki öğrencilerin aldığı, onları, “çoğunlukla” ve “her zaman” uygulanan sınıflardakilerin aldığı; en düşük tutum puanının ise, bu tür çalışmaların çok az yapıldığı sınıftakilere ait olduğu görülmektedir. Burada -yer darlığı nedeniyle- tablosu verilemeyen “t” testi sonuçlarına göre ise, küme çalışmalarını “çoğunlukla” ve “ara sıra” yaptıklarını belirten öğrencilerin tutum düzeyleri ile “çok az” yapıyoruz ve “hiç” yapmıyoruz yanıtını verenlerin tutum düzeyleri, .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Öğretmenlerin derste *soru-cevap* tekniğini kullanma sıklığı ile öğrencilerin derse karşı tutum düzeyleri arasında, 0.5 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelendiğinde, en yüksek tutum puanının bu tekniğin “her zaman” uygulandığı sınıflardakilere, en düşük tutum puanının ise bu tekniğin “hiç” kullanılmadığı sınıflardakilere ait olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin derslerinde *tartışma* etkinliği yapma sıklığı ile öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumları arasında da .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Burada en yüksek tutum puanı “her zaman” kullanan, en düşük puanı ise “hiç” kullanmayan sınıflardaki öğrencilere aittir. Gruplar arası karşılaştırmalara ilişkin “t” testi sonuçlarına göre, tartışma etkinliklerini “arasıra” kullananlarla “hiç” kullanmayanlar arasında, birincinin lehine .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu veriler, düz anlatıma göre öğrencilerde % 400 oranında daha fazla öğrenme ve hatırlama sağlayan tartışma etkinliklerinin (Barth, 1991; Barth ve Demirtaş, 1997) sınıflarda daha sık kullanılması gereğini ortaya koymaktadır.

Tablo 5’te görüldüğü gibi, uygulamanın yapıldığı okullarda Sosyal Bilgiler derslerinde *oyun* pek sık kullanılmamaktadır. Bununla beraber, öğretmenlerin derslerinde oyun etkinliklerine yer verme sıklığı ile, öğrencilerin bu derse karşı tutum düzeyleri arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Burada en yüksek tutum puanı, bu tür etkinlikleri “çoğunlukla” kullanan sınıftaki öğrencilere, en düşük puan ise “hiç” kullanılmayan sınıftakilere aittir (Tablo 5). Burada -yer darlığı nedeniyle- tablosu verilemeyen gruplar arası ikili karşılaştırmalara ilişkin “t” testi sonuçlarına göre, bu tür etkinliklerin “çoğunlukla” ve “ara sıra” gerçekleştirildiği sınıflardakilerin tutum puanları ile “hiç” gerçekleştirilmeyen sınıflardakilerin tutum puanları arasında, .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Öğretmenlerin derslerinde konularıyla ilgili *deney* yapma sıklığı ile öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum düzeyleri arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelendiğinde, en yüksek tutum puanının “her zaman” deney yapılan sınıftakilere, en düşük puanın ise “hiç” yapılmayan sınıflardakilere ait olduğu görülmektedir (Tablo 5). Gruplar arası “t” testi sonuçlarına göre ise, “her zaman”, “çoğunlukla”, “ara sıra” ve “çok az” deney yapılan sınıflardaki öğrencilerin tutum puanları ile, “hiç” deney yapılmayan sınıftakilerin tutum puanları arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Öğretmenlerin derslerinde maket, model vb. araç-gereçleri kullanma sıklığı ile, öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutum puanları arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Aritmetik ortalama ve standart sapmaya ilişkin bulgulara göre, öğrencilerin tutum puanları, söz konusu araç-gereçleri kullanma sıklığı yönünden, “çoğunlukla”, “ara sıra”, “her zaman”, “çok az” ve “hiç” şeklinde sıralandığı görülmektedir (Tablo 5). Gruplar arası karşılaştırmalara ilişkin “t” testi sonuçlarına göre ise, “çoğunlukla” ve “ara sıra” bu araç-gereçleri kullanma olanağını bulanların tutum seviyeleri ile “hiç” kullanamayanların tutum seviyeleri arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Tablo 5’e bakıldığında, öğrencilerin bu derse karşı tutumları ile *gezi – gözlem* yapma sıklıkları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde, öğrencilerin tutum düzeyleri ile, derslerinde öğretmenlerinin *düz anlatım* yöntemi kullanma ve *kitap çalışması* yaptırma sıklığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu olgular şöyle yorumlanabilir: Her şeyden önce, tabloda da görüldüğü gibi, gezi – gözlem etkinlikleri okullarda oldukça az yapılmaktadır. Böylece bunlar, çocukların derste başarılarına kayda değer bir katkı sağlamadığı gibi, derse karşı tutumları üzerinde de önemli bir rol oynamamaktadır. Buna karşın, düz anlatım ile ders kitabı stratejisinin çok kullanılması da, bir ölçüde, öğrencilerin tutum dereceleri arasında önemli bir farkın oluşmasına engel olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Gerek literatür verileri, gerekse bu araştırmanın sonunda elde edilen bulgular sosyal bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumlarının bazı değişkenlere göre farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Buna ilişkin araştırma sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

1. İlköğretim okulu 4-5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine karşı tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

2. Buna karşılık, aynı öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı tutumları, okul öncesi eğitim alanlarla almayanlar arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermektedir. Okul öncesi eğitim almayanların tutum puanı daha yüksektir.
3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin tutumları arasında, sınıf düzeyine göre, .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır. 4. sınıfların tutum puanı daha yüksektir.
4. Öğrencilerin tutum düzeyi, devlet okulu veya özel okulda okumalarına göre, 01 düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermektedir. Devlet okullarında okuyanların tutum puanı daha yüksektir.
5. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki başarı dereceleri ile bu derse karşı tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Zayıf olanlar, tutum puanı en düşük olanlardır.
6. Öğrencilerin öğretmenlerinden yararlanma düzeyleri ile sosyal bilgiler dersine karşı tutumları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tutum düzeyi en yüksek olanlar, öğretmenlerinden çok fazla yararlandığını düşünenlerdir.
7. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı tutumları ile öğretmenleriyle olan ilişkilerinin derecesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bununla birlikte, en yüksek tutum puanı, öğretmenleriyle çok iyi ilişki içerisinde olanlardır.
8. Okullarda pek yaygın olan düz anlatım, kitap çalışması ve çok az gerçekleştirilen gezi-gözlem etkinlikleri hariç, öğretmenlerin derslerinde öğretim etkinliklerini kullanma sıklığı ile öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine karşı tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılık, küme çalışmaları, oyun, deney etkinlikleri, maket, model vb. gibi öğretim araçlarını kullanma sıklığına göre .01; soru-cevap ve tartışma etkinliklerinde .05 düzeyindedir.

Öneriler

Çocukların derse karşı tutumunu olumlu yönde geliştirmek için şu önlemler alınmalıdır.

1. Sosyal bilgiler dersleri, olabildiğince somutlaştırılarak işlenmelidir. Bunun için, derslerde, öğretmen ve öğrenciler tarafından birlikte üretilecek araç-gereçler tercih edilmelidir. Diğer yandan, piyasada satılan öğretim değeri olan materyaller de kullanılabilir.
2. Öğrencilerin derse karşı olumsuz tutumunu değiştirmek için onlara başarılı olma imkanı sağlanmalıdır. Ancak böyle bir başarı, yapay değil, öğrenciyi başarısız kılan engelleri ortadan kaldırarak sağlanacak gerçek bir başarı olmalıdır (Özçelik, 1992-3).
3. Öğretmen öğrencileriyle olumlu bir iletişim kurarak iyi bir öğretim iklimi oluşturmalıdır.
4. Araştırma bulgularına göre, öğrenciler zenginleştirilmiş bir eğitim ortamında aktif olarak katılım fırsatını buldukları sosyal bilgiler derslerine karşı daha olumlu bir tutum göstermektedir. Bu literatürdeki bulgularla da onaylanmaktadır (Schug ve Beery, 1987). Bu nedenle, öğretmenler, derslerinde "öğrenci merkezli" eğitimi ön plana çıkarmalıdır. Böylece öğretmen, bir taraftan öğrencilerinin derse karşı daha olumlu bir tutum takınmalarını, diğer taraftan da daha fazla öğrenme ve hatırlama sağlamalarını sağlayacaktır (Barth ve Demirtaş, 1997; Barth, 1991).
5. Öğretmenler, daha nitelikli ve verimli bir eğitim ve öğretime ulaşmaya yönelik olarak, hem bilişsel, hem de duyuşsal giriş davranışları konularında zaman zaman hizmet içi eğitime tabi tutulmalıdır. Hizmet içi eğitim çalışmaları, belli periyotlarla, öğretmenlerin öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim materyalleri konularını da kapsamalıdır. Böylece, eğitilip, öğrencisine daha yararlı olacak öğretmenler, öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum düzeylerini de yükseltecektir.
6. Sosyal bilgiler öğretiminin en önemli hedefleri arasında duyuşsal hedefler büyük bir yer tutmaktadır. Bu hedeflere ulaşılabilmesi için, hem öğretmenin hem de öğrencilerin bu derse karşı olumlu tutum geliştirmesi çok önemlidir. Bu nedenle, her düzeyde eğitim yöneticisi; bunun sağlanmasına yönelik olarak, kendine düşen önlemleri almalıdır.

KAYNAKLAR

- Barth, James L. (1991), **Elementary and Junior High-Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials**, Maryland, University Press of America, Inc.
- Barth, James L. ve Demirtaş, Abdullah (1997), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Ankara, YÖK- Dünya Bankası Yayınları.
- Erden, Münire ve Akman, Yasemin (1997), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara, Arkadaş Yayınları.
- Fidan, Nurettin (1996), **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Ankara, Alkım Yayınları.
- Kincheloe, Joe L. (1991), **Getting Beyond the Facts**, New York, Peter Lang Publishing, Inc.
- MEB [Milli Eğitim Bakanlığı](1997), **İlköğretim Okulu Programı**, Ankara
- MEB (1998:b), Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın 2569 sayılı ve 16.06.1998 tarihli yanısıra ekli "**İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi**".
- MEB (1998: a), "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı", **Tebliğler Dergisi**, Sayı:2487, ss. 531-568.

NCSS [National Council for the Social Studies] (1969), "The Role of the. Social Studies", **Readings for Social Studies in Elementary Education**, (Second Education), (Ed.:John Jarolimek.ve Huber M. Walsh), London ,Collier-Macmillan Limited.

Nelson, Murry R. (1987), **Children and Social Studies**, Orlando, Harcourt Brace Jovanovich Publishers.

Özçelik, Durmuş Ali (1992-1993), **Eğitim Programları ve Öğretim**. Ankara, ÖSYM Yayınları.

Shug, Mark C. ve Beery, R. (1987), **Teaching Social Studies in the Elementary School**, Glenview Illinois, Scott, Foresman and Company.

Van Cleaf, David W. (1991), **Action in Elementary Social Studies**, New Jersey, Prentice-Hall, Inc.

